

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

Nr. 4 · December 2011

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

Modstand - vist nytter det...

Juleaftensdag i Mindelunden

Af Warmi S. Hansen

Frihedskampens Frednings- og Mindefond og Hjemmeværnsdistrikt Københavns Vestegn afholder den traditionsrige og smukke julehøjtidelighed for besættelsestidens ofre i Mindelunden på Tuborgvej - juleaftensdag, en højtidelighed, som har fundet sted siden 1949.

Arrangementet starter kl. 15.30 ved at hjemmeværns-soldaterne tænder lys på alle gange og stier i Mindelunden. Ved mindemuren og ved gravene står Hjemmeværnet æresvagt med fakler.

Under ceremonien, der starter kl. 16.00, vil Studentersangerne synge og der lægges blomster på gravene for de faldne frihedskæmpere.

Årets juletale holdes af Københavns kommandant, Chefen for den Kongelige Livgarde, oberst, kammerherre Lasse Harkær.

Efter kransenedlæggelse ved monumentet vil der blive bedt "Fader Vor" hvorefter studentersangerne synger igen. Arrangementet afsluttes med "Altid frejdig når du går". Hele mindehøjtideligheden afsluttes kl. 16.30.

Alle er velkommen til at overvære dette smukke mindearrangement. Mange har, sammen med deres familier, igennem årene brugt arrangementet som en meget stemningsfuld start på juleaften.

Yderligere oplysninger gives på
www.mindelunden-juleaften.dk

Glædelig jul

ønsker

Erhvervshæmmede,
Odense afdeling

Erhvervshæmmede,
Omegnsafdelingen

Erhvervshæmmede,
Sjællandsafdeling

Erhvervshæmmede,
Jysk afdeling

Allierede Krigssejleres
Veteranforening

Dachau Klubben

Foreningen af Gestapofanger
fra Besættelsen

Gestapofangerne Randers

Horserød-Stutthof Foreningen

Vennekredsen i Danmark
for KZ Neuengamme

Theresienstadt-foreningen

Bernadottegården, Roskilde

Bernadottegården, Hadsund

Federation Internationales des
Resistants Danmark (FIR)

Kammeraternes Hjælpefond

Modstandskampen 1940 - 45 Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

December 2011 · 11. årg. nr. 4

Redaktion

Peter Eigenbroth, *Ans. redaktør*
Østergade 35, Postboks 56, 9690 Fjerritslev,
Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31
Mail: peter@fjerritslev-tryk.dk

Modstandskampens Bladudvalg

Emmy Reitoft (tlf. 42 40 14 95), Lykke Finderup, Peter Eigenbroth.

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter. (Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Abonnement og bladregnskab

Peter Eigenbroth, Østergade 35, Postboks 56, 9690 Fjerritslev,
Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31

Abonnement kan bestilles ved at indbetale 200 kr. på
konto nr. 7461 2070272221

Tryk Fjerritslev Tryk A/S

Pris 200 kr. Udenlandske abonnenter 250 kr.

Næste nummer

er planlagt til marts 2012. Deadline herfor er 15. februar.

Med Sjællandsafdelingen i Neubrandenburg

Sjællandsafdelingen indledte – sædvanen tro – efterårets første måned med at tage på en mindetur til Tyskland.

25 personer i højt humør og feriestemning mødtes på Bernadottégården i Roskilde d. 4. september, og efter at bussen var pakket, var vi på vej. Turens mål var Neubrandenburg, der ligger ca. 2 timers kørsel syd fra Rostock. Turen ned over Sjælland og Falster gik hurtigt, vi drak kaffe og fik en lille én og dertil boller med smør, ost og syltetøj. Vores aktive "busdese" Marianne fik hurtigt organiseret det hele, så det gled bare. Vi fik en lækker platte på færgen, fik strakt ben og måske handlet lidt og – ja – lige pludselig, så var vi i Rostock. Vi holdt en kort pause i Border Shop, hvor vi fik købt øl og vand til bussen, og så fortsatte turen sydpå. Vi kørte med Ditobus og havde vores gode, rutinerede chauffør Troels bag rattet. Troels har kørt for os i mange år. Deltagerne var en god blanding af "gamle" deltagere og "nye", for hvem det var første tur med Erhvervshæmmede, Sjællandsafdelingen. Med i bussen var der 2 tidligere KZ-fanger, tidl. modstandsfolk, en tidligere krigssejler,

enker, ægtefæller, anden generation og et par af foreningens medlemmer, der var med, fordi de var interesserede i turens mål og støtter op om foreningens formål.

Sjællandsafdelingens bestyrelse valgte for ca. 3 år siden at nedsætte et rejseudvalg bestående af 5 personer, der overfor bestyrelsen er ansvarlig for turens tilrettelæggelse og økonomi. Rejseudvalget havde foreslået, at målet dette år var med Neubrandenburg som udgangspunkt, idet vi fik korte ture, en smuk natur og så var der rigtig mange interessante ting at se, som havde relation til 2. Verdenskrig.

Efter ankomsten til "Hotel Am Ring" i Neubrandenburg fik vi installeret os og pakket ud, og så gik vi ned og fik vores middag. Vi spiste hver aften på hotellet – en tre-retters menu – masser af mad, men måske ikke de mest spændende menuer.

Mandag morgen skulle vi så ud på turens første mål: Belower Wald. Belower Wald er en skov, hvor dødsmar-

chen fra KZ-Sachsenhausen bl.a. gik igennem. Sultne og forfrosne fanger fandt lidt læ blandt træerne, byggede "shelters" af grene og visne blade og spiste af barken på træerne.

På stedet er der et fint lille museum, og – som noget nyt – er der opsat plancher med billeder på terrænet i udkannten af skoven, et sted, der er informativt og godt at besøge. Ved det store mindesmærke foran skoven, lagde Günther Frølich en buket for at mindes de mennesker, der dengang led af sult og kulde, og hvor mange også døde. På træerne ses stadig de udskårne initialer, ligesom afbarkningen stadig kan ses.

Efter at have brugt et par timer på stedet kørte vi til Röbel, hvor vi spiste frokost. Herefter skulle vi på sejltur over Müritz sø til Waren, hvor bussen med Troels holdt og ventede på os. En dejlig sejltur på godt og vel en time, hvor vi kunne nyde det dejlige vejr, udsigten og det gode kammeratskab.

Hjemme på hotellet kunne vi hygge os i baren eller på værelserne efter mid-

Rejseselskabet forevigt ved KZ-lejren Ravensbrück.

dagen, inden vi gik til ro efter en dejlig dag.

Tirsdag morgen var der igen afgang kl. 9.00. Denne dag var turens længste køretur og gik til Penemünde, hvor vi dels skulle se kopier af V1 og V2 bomberne, raketanlæg og affyringsramper, dels se museet om rumfartens historie. V1 flyvebomben blev konstrueret i krigens første år. Den var ikke nøjagtig nok, og det gik galt med målene en del gange. I slutningen af krigen blev V2 bomben opfundet og sat ind, men heller ikke denne kunne vende krigens gang. Den var opretgående, lidt mere nøjagtig og kunne bære mere sprængstof, den blev fortrinsvis brugt til at ramme mål i England, bl.a. London, hvor den forårsagede store ødelæggelser. Museet var stort og man kunne bl.a. med filmklip, plancher og genstande følge krigens gang – naturligvis med bomberne og deres historie som udgangspunkt.

Det var en spændende oplevelse, som ingen af os tidligere havde fået.

Turens næste mål var en nærliggende badeby, hvor vi fik en dejlig fiskefrokost med "Windbeutel" (vandbakkelse) til dessert. Efter frokosten var der god tid til en gåtur ned til stranden, hvor pensionister i massevis – ligesom os – nød den varme sensommerdag i de opstillede sol- og lætelte, der var opsat i hundredevis på stranden.

Nogle kvikke damer fandt en lille forretning, hvor man kunne købe billigt tøj, så de der nåede den, fik fint skiftetøj med til resten af turen.

På turen hjem standsede vi kortva-

Museet for V1 og V2 bomberne.

Alice Jensen lægger buket ved Mindemuren i Ravensbrück.

Mindesmærke ved Belower Wald.

rigt for at se en vandreblok, der under den sidste istid kom "vandrende" fra Bornholm, inden den lagde sig til rette tæt ved Usedom halvøen. Den kunne ikke lige medtages som souvenir, idet den vejede omkring 360 tons, men imponerende, der hvor den lå – det var den.

Så gik turen igen til Neubrandenburg, hjem til afslapning, mad og hygge.

Onsdag morgen sad vi igen i bussen. Denne dag gik turen til KZ-lejren Ravensbrück. Nogle af os havde været der før, men der var en stor del af turens deltagere, der ikke tidligere havde set denne lejr. Under krigen var Ravensbrück en kvindelejr, hvor 132.000 kvinder og 20.000 mænd gik igennem, 36 af kvinderne var danske. Der er ingen af de danske kvinder, der stadig er

live, men i den lille danske udstilling kunne vi følge sporene af dem i ting, skrift og tegninger. Ravensbrück havde mere end 40 udelejre, bl.a. Torgau, hvor der sad en enkelt dansk kvinde. Udelejrene var præget af hårdt fysisk arbejde.

Vi gik i samlet flok ned til Mindemuren, hvor også Danmark har sin mindeplade. Her lagde Alice Jensen (enke efter modstandsmand) turens buket. Derefter gik vi rundt, vi så det nye Dokumentenhaus, området, hvor fangerne boede, fængsel, krematorium, ja – meget mere. Ravensbrück er stadig en lejr, hvor der er rigtig mange spor fra fortiden, og det var da også en lidt stille og eftertænksom gruppe, der igen mødtes ved bussen.

Da vi forlod Ravensbrück kørte vi igennem Hohenlycken, hvor SS under

En af byportene i Neubrandenburg.

krigen havde deres "Refugium" – et af de steder, hvor de tog hen på sanatorium, når de trængte til at rekreation fra de "hårde opgaver". Byen ligger som en spøgelsesby, men med bevarede facader fra de huse, som lå i byen dengang. Efter endnu en kort tur kom vi til Lycken, hvor vi indtog dagens frokost, inden vi igen vendte hjem til vores hyggelige hotel for at slappe af, spise og hygge os.

Torsdag skulle være en anderledes dag – afslapning og bytur. Vi blev kørt den korte tur ind til Neubrandenburgs Centrum, hvor vi blev sluppet af og overladt til os selv. Her kunne vi gå og kikke på indkøbsmulighederne på byens torv, hvor en masse boder med tøj, ting og diverse delikatesser var opstillet. Vi kunne se den imponerende og store Mariakirche – dog kun udefra – idet der var korprøve på aftenens kon-

cert. Man kunne gå rundt langs bymuren og se de smukke og imponerende byporte – 4 i alt – og beundre den smukke gamle by. På et tidspunkt var der en del der mødtes og fik en tår at drikke, og så skulle vi igen i bussen, hvor Troels kørte os til et dejligt sted, hvor vi skulle spise.

Efter vores frokost gik turen tilbage til hotellet, hvor de fleste nok valgte at få sig et godt middagshvil, så de kunne holde ud til "sent", idet vi – sædvanen tro – skulle have festaften. Det blev virkelig en festlig aften med en masse grin og godt humør, der var oplæsning, sketches, beretninger fra livet, Bakkesangerinder, festligt optrin, hvor Henning og Helle var klædt ud som en gamle damer – ja, der var ikke grænser for opfindsomheden. Vi fik kaffe, rødvin, drinks, hvor flere af deltagerne var de glade givere.

Helle og Henning underholder ved afslutningsfesten.

Günter Frölich lægger en buket i Belower Wald.

Det er dejligt at se hvordan 26 forskellige mennesker kan samle sig og danne en god gruppe og virkelig hygge sig med hinanden.

Men turen havde endnu én dag – hjemrejsedagen!

Vi kørte fra vores dejlige feriehotel ved 9.30 tiden fredag morgen og satte kursen mod Bützow. Under krigen lå der her et tugthus, der hed Dreibergen, hvor der også sad danske fanger, bl.a. dem fra Hvidstengruppen, der ikke var blevet henrettet. Selve tugthuset kan man ikke se indefra, da det stadig er i brug som sådan, men "Krummes Haus", hvor kvindefængslet var, er tilgængeligt, og her er indrettet et museum – eller nærmere Dokumentenhaus – der fortæller om fangernes baggrund og hverdag, også de danske fangers.

Vi blev modtaget ualmindelig venligt, og da det var lidt køligt, blev vi inviteret indenfor, hvor vi spiste vores indkøbte frokost: Lækkert brød og pålæg fra slagteren – rigtig velsmagende. Ved mindesmærket foran Krummes Haus for nazismens ofre lagde Henning Jensen turens buket.

Tilbage var så hjemturen! Under turen fra Rostock til Gedser fik vi en god middag, og ved 21-tiden var vi tilbage ved turens udgangspunkt – Bernadottegården i Roskilde.

Inden vi kom hertil havde foreningens formand, Mogens Henrik Nielsen takket såvel deltagerne som rejsegruppen og sluttet med at udtrykke ønske om, at vi kunne mødes på en ny tur i 2012.

*Emmy Reitoft
Medlem af rejsegruppen*

Navngivning af MHV 912 HOLGER DANSKE i Kalundborg

Søndag den 18. september navngav Hendes Kongelige Højhed Kronprinsessen marinehjemme-værnsfartøjet MHV 912 – HOLGER DANSKE. Navngivningen fandt sted i Kalundborg og var naturligvis med deltagelse af adskillige veteraner fra modstandsgruppen Holger Danske.

Navngivningen fandt sted i festlige rammer med deltagelse af Søværnets Tamburkorps, Kvindelige Marineres Musikkorps, fanekommando, VIPs og fem marinehjemmeværnsfartøjer fra andre flotiller. Holger Danske veteranerne deltog som en særligt inviteret gruppe.

Den officielle del af navngivningen var åben for offentligheden og fandt sted på honnørkajen i Kalundborg. Chefen for Marinehjemmeværnet, kommandør Jens Walther, holdt den officielle tale og nævnte, at der med navngivningen af MHV 912 var sat et flot punktum for en ubrudt række på 30 nærmest identiske fartøjer til Marinehjemmeværnet. Alle 30 fartøjer er bygget på Søby Værft på Ærø med start i 1992.

Kommandøren kom herefter ind på hjemmeværnets tilknytning til modstandsbevægelsen og trak trådene for Marinehjemmeværnet helt tilbage til Motorbådsforeningen af 1926, som kommandør Halfdan Barfod, far til HD-modstandsmanden Jørgen Barfod, havde været initiativtager til.

Kommandøren fortsatte med at fortælle om Jørgen Barfods rolle i mod-

standsbevægelsen som medlem af HOLGER DANSKE og efter krigen som marinehistoriker, leder af Frihedsmuseet og formand for Frihedskampens Veteraner til foreningens opløsning for tre år siden. Kommandøren nævnte også, at Jørgen Barfod efter krigen havde været aktiv i Hjemmeværnet i mange år og i 10 år var flotillechef for Marinehjemmeværnets første flotille i Skovshoved.

Chefen for Marinehjemmeværnet nævnte, at en stor del af Marinehjemmeværnets fartøjer med god grund er opkaldt efter illegale blade og modstandsgrupper fra besættelsestiden og

udtrykte glæde over, at Jørgen Barfod sammen med andre HD-veteraner deltog i navngivningen.

Den officielle tale blev rundet af med at erindre om, at selv om der er sket et kvantespring materielmæssigt og dermed i muligheden for at løse relevante, maritime opgaver siden hjemmeværnets oprettelse, er fundamentet det samme i dag som dengang - nemlig viljen til at yde en frivillig indsats i samfundets tjeneste.

Herefter foretog HKH Kronprinsessen navngivningen af HOLGER DANSKE og udbragte det traditionelle tre-foldige leve.

Efter navngivningen var der en kort præsentationssejlad for Kronprinsessen. Under denne sejlad fik HKH som gudmoder overrakt to symbolske gaver. Kommandør Svend Kieler, som i en periode var med i HD-II, overrakte en akvarel af MHV 912 under gang i Kalundborg Fjord. Trods sin høje alder, er KD Kieler stadig en af landets dygtigste, maritime akvarelmalere. KD Kielers fætter, Jørgen Kieler, HD-II, overrakte et signeret eksemplar af sit bogværk – Hvorfor gjorde I det? I forbindelse med gaveoverrækkelsen blev HKH orienteret om, hvilken modstandsmæssig indsats Jørgen og Svend Kieler havde ydet under besættelsen.

Efter præsentationssejladen var der reception på Restaurant Fjorden for inviterede gæster, heriblandt HD-veteranerne. Ved receptionen talte Chefen for

Chefen for Marinehjemmeværnet, kommandør Jens Walther ledsager Kronprinsessen til navngivningen.

Jørgen Kieler overrækker sin bog "Hvorfor gjorde I det?" til Kronprinsesse Mary.

Peter Birkelund talte på vegne af HD-veteranerne.

Hjemmeværnet først, og herefter talte seniorforsker, arkivar, ph.d. Peter Birkelund på vegne af HD-veteranerne. Peter Birkelund er som bekendt søn af HD-veteranen Hakon Birkelund og forfatter til det ultimative værk om Holger Danske-Gruppen. Peter Birkelund formåede på meget levende og informativ vis at redegøre for modstandsgruppens opståen og de forskellige HD-grupperes historie, herunder starten i efteråret 1942 med Josef Søn-

dergård 'Tom', som den samlende figur. Selv om Holger Danske alt overvejende var en "landfast" organisation, var der flere maritime træk, både indenfor organiseringen og med hensyn til aktionsmål, og Peter Birkelund krydrede derfor talen med et par eksempler på HD-gruppens 'maritime aktiviteter', herunder den meget succesfulde kapering af Danmarks største og nyeste færge "Storebælt" i november 1944. Peter Birkelund overrakte som erindring

et signeret eksemplar af sit bogværk Holger Danske, Sabotage og likvidering 1943-45, til MHV 912's besætning.

MHV 912 HOLGER DANSKE afløser et ældre fartøj af samme navn, med skrognummer MHV 92, som blev søsat og tilgik Marinehjemmeværnet i 1975. MHV 92 fik navnet HOLGER DANSKE i 1988 for at hædre modstandsgruppen af samme navn og blev solgt på auktion den 4. maj 2011 efter 36 års tjeneste for Marinehjemmeværnet. Hammer-

Holger Danske veteranerne. Bagerst fra venstre Jørgen Barfod, Ole Peitersen, Svend Kieler, Claus Jessen, Frands Halberg, Aksel Juul. Forrest fra venstre Eigil Skov Jørgensen (Foss), Jørgen Kieler, Ellen Kieler, Lis Mellemgård og Sigrun Barfod.

slaget endte på 430.000 gode danske kroner for gamle HOLGER DANSKE. Køber var Jørgen B. Rasmussen fra Høbro, der har oplyst, at kutteren i fremtiden skal ligge ud for Mediehuset Wiegården i den smukke Mariager Fjord. Det er ikke langt fra Hvidsten Kro, så der vil stadig være en vis forbindelse mellem 'gamle' HOLGER DANSKE og modstandsbevægelsen.

HD-veteranen Per Hammerich, som nu er bosiddende i Norge, fik for mange år siden kunstneren Jens Quistgaard til at tegne et HD-skjold, som blev håndlavet og monteret på et træskjold og foræret til en række militærforlægninger i Danmark og Norge. Et af disse skjold, som på bagsiden var signeret af HD-medlemmer, blev givet til MHV 92. Per Hammerich gjorde i forbindelse med planlægningen af navngivningen af MHV 912 opmærksom på, at dette skjold rettelig burde overdrages til det nye fartøj. Derfor overrakte PL Erik Bjørn, som var sidste skipper på 'gamle' HOLGER DANSKE plaketten til chefen for flotillen i Kalundborg ved receptionen.

Efter receptionen var der et lukket

Den signerede bagside af HD-skjoldet.

arrangement, hvor Chefen for Hjemmeværnet takkede Holger Danske veteranerne for deres deltagelse i navngivningen, og hvor Peter Birkelund og Chefen for Marinehjemmeværnet fik

overrakt Frihedskampens Veteraners mindemedalje. Endelig blev der taget et gruppefoto af HD-veteranerne som afslutning på en lang men mindeværdig dag.

Jeg havde den ære at have Hendes Kongelige Højhed Kronprinsesse Mary til bords ved navngivningen af marinehjemmeværnsskutteren Holger Danske. Det var en meget vidende og spørgende kronprinsesse Mary – vi kom langt omkring.

Kronprinsessen var godt orienteret om modstandsbevægelsen. Hendes kongelige Højhed er jo også løjtnant i Hjemmeværnet – det giver en god baggrund for hendes viden. Kronprinsessen gjorde et stort og godt indtryk på alle os gamle Holger Danske folk ved bordet, der alle tilkendegav, at det var godt, hvis jeg overrakte HD-nålen til Hendes kongelige Højhed. Det gjorde jeg – med god hjælp fra Lis Mellemsgaard.

Kronprinsesse Mary takkede, og jeg sagde: "I Holger Danske har vi ingen æresmedlemmer – vi er alle lige – men hvis du, Mary, vil bære dette mærke, som det for os er en ære at bære, vil du altid være velkommen og selvskreven til vores møder."

Vi, der sad om bordet, og mange andre kæmpede for Danmark, og efter samtalen med Kronprinsesse Mary denne dag ved bordet ved vi, at også hun vil bære Holger Danskes ånd videre til sine efterkommere. Herfra skal lyde en tak til Hendes kongelige Højhed Kronprinsesse Mary.

Foss

Hektisk nytårsaften

Jeg har i mine gemmer fundet denne artikel af Niels A. Eigenbroth, som tidligere er bragt i Pigtraad-Gestapofangen i 1992.

Peter Eigenbroth

Nytårsaften 1944. Forud var der gået stille – meget stille – dage. Kun spredte sabotager og praktisk taget ingen nedkastning af forsyninger fra de allierede.

Man holdt åbenbart en slags juleferie, og alt tydede på, at den ville strække sig ud over årsskiftet. Der var altså ingen grund til noget udpræget nytårsberedskab.

Jeg var på det tidspunkt Toldstrups distriktsleder for Løgstør-området og havde ikke hidtil haft nogen udpræget succes. Vi havde fået godkendt en ideel modtagelsesplads ved Frederik den Syvendes Kanal, og tre gange i november måned havde BBC sendt "Hilsen til Mimi", og alle tre gange uden resultat. 12 mand havde om natten ventet spændt og frysende i deres skjul ved kanalstien og var blevet hjemsendt uden resultater.

Første gang havde maskinen fået tekniske vanskeligheder, og turen over Nordsøen var opgivet. Anden gang 26. november forliste maskinen i flakskydning ved Hanstholm, og den tredje gang den 30. november kom maskinen ganske vist ind over pladsen, men morssignalet blev ikke besvaret, inden Halifax'en satte kursen vestover.

Næste dag blev det opklaret, at en dreng på en gård ved Rønbjerg havde fejret fødselsdag med så mange sodavand, at han om natten måtte ud til en husgavl for at lette sig. Han medbragte den stavlygte, han havde fået i dagens anledning, og da han hørte motorduren i luften, lod han sig friste til at blinke op mod det mørke himmelhvelv. Stor blev hans bestyrtelse, da flyvemaskinen satte kurs mod ham og udløste 13 hvide faldskærme.

Det var den sending, der skulle have været sendt ned ved Frederik den Syvendes Kanal, kun få kilometer nordligere. Nedkastningen blev observeret fra en tysk post ved Rønbjerg. Det lyk-

kedes lokale modstandsfolk at bringe en nedkastet kuffert med radioudstyr i sikkerhed, men tyskerne tog sig af de 12 containere med våben og sabotagemateriel.

Da julen nærmede sig efter en stille periode siden 2. december, opstod den tanke, at de allierede sikkert havde afblæst alle aktioner til efter nytår. Vi regnede derfor vist alle med, at der næppe kunne ske noget ved at fejre nytårsaften uden at skulle tænke på krig og kamp.

I SOE havde man andre tanker. Ved afslutningen af BBC's nyhedsudsendelse til Danmark den 31. december kl. 18.15 var der hilsener til det hidtil største antal af de kodenavne, der anvendtes for modtagelsespladser.

Jeg havde sagt ja tak til nytårsmiddag hos gode venner i Aalborg, og her havde vi netop sat os til bords, da den danske speaker i London meddelte, at han også havde "hilsen til Ronald og Sigvard". Det var navnene på de to pladser nær Løgstør, som vi havde i beredskab.

Det blev en aften med helt groteske krav til security. Alene i Toldstrups operationsområde var der klarmeldinger til 3 nedkastningspladser ved Fjerritslev, 2 ved Thisted, 3 ved Hobro, 2 ved Aalestrup, 1 på Djursland, 3 ved Viborg, 2 ved Skive, 2 ved Struer, 2 ved Holstebro, 3 ved Herning, 2 ved Silkeborg, 2 ved Horsens og 2 på Samsø, foruden de 2 ved Løgstør.

Anslår man nødvendigheden af 12 mand ved hver nedkastning, indebar det, at op imod 400 jyske modstandsfolk i hast måtte finde på en undskyldning for et hastigt opbrud fra en nytårsaften hos familie og venner. Alle pladser skulle være bemandede fra kl. 23.

For mit vedkommende var det et hastigt farvel til mine venner og deres dejlige mad og i stedet en løbetur til Falcks Redningskorps, hvor kontaktpanden, inspektør Kaj Rasmussen, indvilgede i at køre en ambulancetur med mig og "Stop", min nærmeste medarbejder, som også sad ved en familiemiddag i Aalborg.

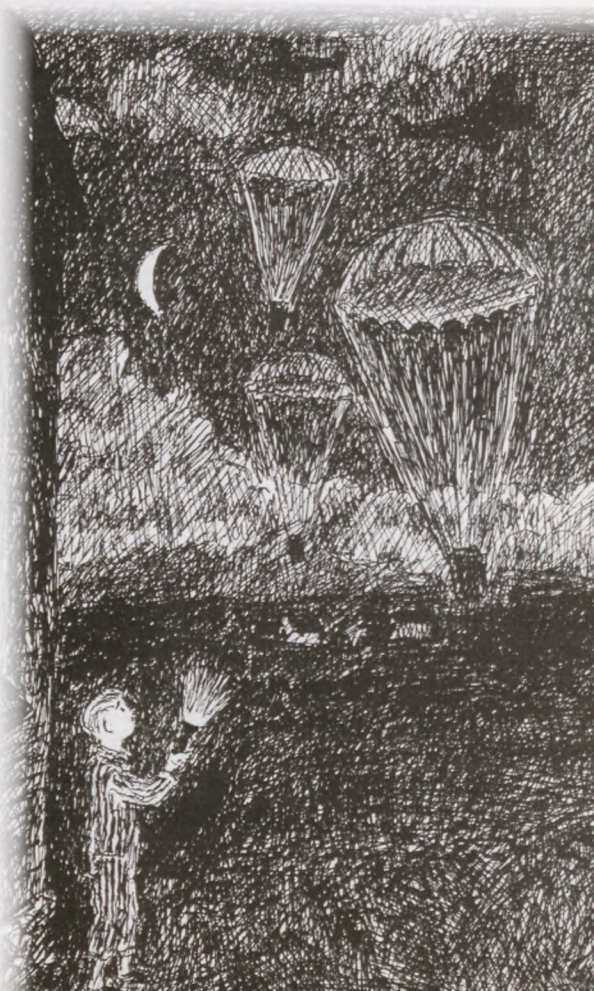
Samtidig blev kodeordet bragt til de 2 x 12 mand, som skulle være på plads inden kl. 23.

Som patienter med svære hovedforbindinger blev vi to som patienter i ambulance kørt til nedkastningsområderne for at træffe de sidste forberedelser.

Det blev en uforglemmelig nytårsaften. Tyskerne markerede nytår med en salut med lyssporprojektiler og anden ballade og interesserede sig åbenbart ikke for den flåde af Halifax, Sterling og Libetaror-maskiner, som i midnattimen fløj ind over Danmark for at nedkaste den hidtil største mængde af forsyninger til modstandsbevægelsen.

I SOE havde man vurderet taktisk klogt, da man forudså, at tyskerne ikke ville lade sig distrahere på en nytårsaften.

For mange danskere blev natten alligevel en skuffelse. På 18 af de 31 pladser skete der intet, enten fordi flyvemaskinerne ikke fandt frem, eller det ikke lykkedes at skabe kontakt. Men på de 13 pladser blev det en uforglemmelig nytårsoplevelse. I alt blev der denne nat modtaget 260 containere med våben og sabotagemateriel plus 4 faldskærme, der blev nedkastet med europa-sendere, dæk og andre nytårs-gaver.

Besøg fra Bornholm

Mandag d. 3. oktober havde mande- og kvindegruppen på Bernadotttegården i Roskilde et fællesarrangement, hvor vi havde inviteret tidl. boghandler og modstandsmand Svend Harild fra Gudhjem på besøg.

Svend Harild var aktiv under besættelsen på Bornholm, var med da russerne kom til øen og da de rejste igen.

Der var fint fremmøde, idet 26 havde tilmeldt sig til arrangementet, hvor vi – sædvanen tro – begyndte med lidt god mad, en øl og en snaps. Senere fik vi æblekage og kaffe.

Søndag eftermiddag var arrangementet ellers ved at "gå i vasken", idet Svend Harild ringede og fortalte, at han var blevet syg, og at han ikke turde rejse. Takket være en flink nabo, som kom og hentede Svend og hustruen Gunvor ved døren, og kørte dem lige til Bernadotteparken og hjem igen, kunne vi gennemføre arrangementet.

Svend fortalte, at han – som det meste af sin familie – gik ind i Modstandsbevægelsen i 1943, hvor han begyndte med at skrive og dele blade ud – senere også at trykke dem. Han var i en periode ene mand på bladet, "Pro Patria". Derefter blev det mere farligt, idet han kom med i den lokale efterretningstjeneste. Han fortalte om en aktion, hvor han og en kammerat d. 4. maj 45 var blevet placeret ved Kongemindet i Almindingen, hvor tyskerne også havde opført et radartårn. De kunne se, at der var en livlig aktivitet, men vidste ikke hvad der foregik. Begge var rigtig bange. Senere viste det sig, at russerne var i gang med at forberede besættelsen af øen.

Svend Harild var også med, da russerne invaderede øen med mere end 9000 mand, og da de bombede Rønne og Nexø.

På det tidspunkt var resten af Danmark stadig i en endeløs jubel over friheden – Bornholm var faktisk glemt. Pludselig lød budskabet: "Rønne bliver bombet, det bliver Nexøs tur bagefter". Begge byer blev bombet uden forudgående varsel. Bagefter siges der, at det var utroligt, at der ikke var flere, der mistede livet. Første bombning var d. 7. maj, anden bombning d. 8. maj 1945.

Forud for anden bombning nåede Nexø og Rønne at blive evakueret. I alt mistede 10 mennesker livet, 35 blev såret. Bombningen blev udført af 119 kamp- og bombefly, dækket af 62 jagere. 3.756 ejendomme i de to byer var delvis ødelagt, 387 huse var fuldstændigt jævnet med jorden (deriblandt mine morforældres (ER)).

Svend boede på det tidspunkt i Aakirkeby, han havde familie i Nexø, så han tog dertil og hjalp – sammen med de tyskere der var i byen – med at rydde op efter både første og anden bombning. Arbejdet var stort og tog lang tid.

Russerne blev på Bornholm i 11 måneder. De russiske soldater var glade for dette lille Slaraffenland, mange af dem hentede koner, børn og heste og kørte til Bornholm. Alt får jo som regel en ende, og efter de 11 måneders besættelse måtte russerne igen forlade Bornholm.

Bornholmerne havde vel lært at leve med russerne, men den dag de første russere forlod øen, jubede de.

Genopbygningen tog også sin tid, men broderlandet Sverige og en folkeindsamling i det øvrige Danmark hjalp

lidt på situationen. Sverige forærede Bornholm 300 nøglefærdige træhuse i et- og to plan som et "smukt minde om broderånd" (citat Hans Kirchhoff).

Hvad betød Bornholm for russerne? Ja, øen lå jo på et strategisk vigtigt sted, herfra kunne hele Østersøområdet overvåges. Også englænderne havde dette for øje – men – russerne kom først.

Efter befrielsen kom øen på fode, og dagligdagen indfandt sig atter. Måske har bornholmerne ikke helt glemt bitterheden de dage i maj, hvor resten af Danmark jubede, og hvor Bornholm følte sig glemt, men jeg tror ikke at man kan sige at de dage har sat varige spor mellem øen og resten af Danmark. Bornholm har tidligere kæmpet for at være og blive dansk, og der er ingen tvivl om, at bornholmerne er danske og vil vedblive med at være det.

Svend Harild var med til at rydde Bornholm for russerne, og for ham var ringen således sluttet. Tilbage sidder en tidligere modstandsmand, der – ligesom så mange andre – har ar på sjælen efter de – for ham og for bornholmerne – 6 forbandede år.

Emmy Reitoft

Kvindegruppen på tur til Hospice

Tirsdag d. 4. oktober tog 16 kvinder – incl. hjælpere – på tur til Hospice Sjælland. Hospice ligger i Roskilde-bydelen Trekroner og blev taget i brug i 2006. Stedet har plads til 12 beboere. Hospice er for uhelbredeligt syge mennesker, der ofte har det dårligt med mange smerter, kvalme og opkastninger. Hospice har en god normering og har ansat sygeplejersker, fysioterapeut, læge og præst.

Vi blev meget venligt modtaget af hospicechef Aino Andersen. Hun bød os velkommen, og mens vi drak kaffe med lækker hjemmebagt kage, fortalte hun os om det hus, vi var gæster i.

Aino fortalte bl.a. om den vision, der er gældende for hospice Sjælland:

- At bevare håb og møde det hele menneske med ydmyghed og respekt og på den måde tilbyde følgeskab den sidste del af livet.
- At holde fokus på fagligheden og gå foran i det palliative (lindrende) felt
- At ledelsen og medarbejderne er personlig ansvarlige for, at arbejdsglæden trives, og fagligheden udvikles
- At ledelsen medinddrager medarbejderne.

Når man kommer på hospice som gæst, føler man ikke, at det er et hus, hvor

Afdelingsformændene samlet

døden er hyppig gæst. Der foregår meget, f.eks. kommer der regelmæssigt en harpenist og spiller, der kommer sangkor, der er forskellige koncerter, gudstjenester, film og meget andet. Det kræves af personalet, at de har nogle særlige holdninger til liv og død, og at de har tålmodighed og kan føle omsorg – også for de pårørende. Det er også nødvendigt, at man arbejder for, at beboerne har den størst mulige livskvalitet, sådan at afslutningen på livet bliver den bedst mulige.

Efter at hospicelederen var kommet med sit indlæg, var der en sygeplejerske, der fortalte om det at være sygeplejerske på hospice. Det gjorde hun på en meget værdig, smuk og sympatisk måde.

Herefter var der rundgang, og vi fik lov til at kikke indenfor i de forskellige rum. Der var en ledig lejlighed, den så vi også. Der var plads til, at man kunne have nogle af sine egne ting med, f.eks. en stol eller et lille bord, man kunne have pynteting og blomster, så det blev hjemligt. De pårørende må være der 24 timer i døgnet, dog må hospice ikke servere mad for de pårørende – dette er af hensyn til moms. Vi så badeværelset med spa, når en beboer kom der, blev der tændt stearinlys hele vejen rundt i lokalet, der var musik og en hyggelig stemning. Hvis beboeren ønskede at være alene eller evt. sammen med nærmeste pårørende i rummet, blev dette også efterkommet.

Efter at have set det meste af det der var at se, var tiden inde til at tage tilbage til Bernadottegården. Vi gav hospice en smuk buket blomster, der kunne pryde spisestuen og takkede for det dejlige besøg, og for den afklaring det gav os: Med egne øjne at kunne se, at hospice ikke er et "dødshospital", men en smuk afslutningsmulighed for livet – der leves på stedet til det sidste minut.

Emmy Reitoft

Tirsdag den 18. oktober mødtes de fire afdelingsformænd sammen med bladudvalget til møde på Bernadottegården i Roskilde.

Indledningsvis fortalte formændene om aktiviteterne i de respektive kredse. Konst. formand Robert Jensen fra Jysk afdeling lagde ud og fortalte, at der er problemer med at finde kandidater til en ny bestyrelse – de naturlige emner er kommet højt op i alderen. Afdelingen har 110 medlemmer, og de har mulighed for at se hinanden ved møder hver uge. Afdelingen har arrangeret rejse til Berlin med 35 deltagere, og næste år går turen til Villingen-området.

Alfred Andersen fortalte om Odense afdelingen, at de holder møder hver 14. dag, og desuden medvirker i minde-sammenkomster 4.-5. maj og 29. august.

Foss fortalte om problemer med at få støtte fra Tipsmidlerne til afdelingens aktiviteter. I øvrigt fortalte han entusiastisk om sit møde med Hendes kongelige Højhed Prinsesse Mary ved navngivningen af en hjemmeværnskutter i Kalundborg – se særlig om-tale.

Mogens Henrik Nielsen sluttede gennemgangen af afdelingerne med at fortælle om aktiviteterne i Sjællands-

afdelingen, og han fremhævede afdelingens gode samarbejde med Arbejdsskadestyrelsen.

Redaktøren af "Modstandskampen 1940-45", Peter Eigenbroth, gjorde status for bladet. Der har været 450 abonnenter i år – desværre er der jo en naturlig afgang, sidste år var tallet godt 500.

Med det reducerede oplag er der opnået en besparelse ved at trykke bladet digitalt, og nye portoregler har faktisk også betydet en reduktion af porto- og kostningerne i forhold til sidste år. Alligevel bliver årets resultat et underskud på ca. 15.000 kr. Bladet er dog endnu ikke begyndt at tære på provenuet fra salget af huset på Anholt, og der skulle således være kapital til udgivelse af bladet nogle år endnu.

Det blev vedtaget, at septembernummeret skubbes til sidst på måneden, for at give tid til referater fra arrangementerne 29. august.

I øvrigt efterlyste redaktøren underretning om, hvor og hvornår der arrangeres mindesammenkomster og lignende rundt omkring i landet – bladet vil gerne prøve at bringe en sådan "arrangementskalender".

Peter Eigenbroth

Glædelig jul og godt nytår

På bladudvalgets vegne vil jeg gerne ønske alle bladets læsere en glædelig jul og et godt nytår.

Som det fremgår af artiklen ovenfor, er der stadig god opbakning til bladet, og med afslutningen af denne årgang er vi allerede i gang med at planlægge de kommende numre.

Vi glæder os over, at læserne stadig bakker op om bladet, og vi håber fortsat at modtage artikler til bladet, både med erindringer fra "dengang", og med meddelelser om, hvad der rører sig i samfundet i dag med relevans til modstandskampen 1940-45.

Det er også tiden, hvor vi udsender opkrævning på næste års abonnement – den følger her sidst i december. Abonnementsprisen er uændret 200 kr., og vi håber på fortsat god opbakning til bladet.

Peter Eigenbroth

SS' forretningsimperium

En virksomhed bygget på tilintetgørelse gennem arbejde

Af Karl Dester

Denne artikel er en fortsættelse af den artikel, der blev bragt i *Modstandskampens marts-nummer 2008* – og har ved en fejl ligget over indtil nu...

Indtil 1942 arbejdede KZ-fangerne overvejende indenfor lejrenes og udekommandoernes egne områder og i de af SS ejede foretagender. Men efterhånden som hundretusinder af tyske mænd blev indkaldt og sendt til fronten, blev mangelen på arbejdskraft et stadig større problem, som ikke længere kunne løses ved hjælp af tvangsudskrevne udenlandske civilarbejdere og russiske krigsfanger.

Her så SS en chance for yderligere profit. Man "udlejede" simpelthen KZ-fanger til private virksomheder. Fanger var der nok af, og da man til enhver tid kunne skaffe flere, var der ikke noget råstofproblem.

Kalkulen var også enkel. For en arbejdsdag (12 timer) var den vanlige takst 6 RM for en faglært, 4 RM for en ufaglært. Da generalomkostningerne pr. fange beløb sig til ca. 3 RM pr. dag, var gevinsten altså et eller andet sted mellem 33 og 100 %. Fortjenesten blev da også så iøjnefaldende for andre statslige institutioner, at SS efterhånden måtte aflevere en del af den til staten, men da det kun blev til 30-50 Pfening pr. dag, var skaden til at overse.

Volkswagen GmbH

Denne koncern var en af de første til at udnytte KZ-fanger. Allerede i begyndelsen af 1941 tilbød Himmler at anlægge en lejr i "Stadt der KdF-Wagen", som Wolfsburg dengang blev kaldt. Dette tilbud tiltalte VW-ledelsen så meget, at man omgående "afbestilte" 3000 polske jøder fra ghettoerne i øst, som den statslige arbejdsforvaltning ellers havde tilbudt for at løse problemet. Det samme skete for en række andre virksomheder, som også havde fået løfte om jøder fra Polen, som f.eks. Reichswerken "Hermann Göring" i Salzgitter og metalforarbejdende fabrikker i Witten/Ruhr.

I VW-ledelsen var man helt klar over, at indsættelsen af KZ-fanger (og formentlig specielt behandlingen af dem) kunne få skadelig indflydelse på stemningen hos lokalbefolkningen. Derfor skulle fangerne kun arbejde i lukkede områder, hvilket samtidig ville gøre bevogtningen lettere. Og bevogtningen, såvel som "forplejningen", påhvilede ifølge aftalebetingelserne SS. Så for fangerne forblev forholdene stort set uforandrede.

Vernichtung durch Arbeit

"Under formålstjenlig ledelse skal jøderne i Østområderne sættes i arbejde som et led i den endelige løsning. I store arbejdskolonner (...) skal de arbejdsdygtige jøder sendes på vejarbejde (...) hvorved størstedelen utvivlsomt vil omkomme af naturlige årsager."

(Klip fra Wansee konferencens protokol)

Bare trekvart år senere var situationen grundlæggende forandret. Diverse militær udrustning blev en stadig større del af produktionen. Hvor man før kun havde fremstillet biler til militæret, begyndte man efter overfaldet på Sovjetunionen en serieproduktion af flyvemaskinemotorer af typen BMW 801 samt af Mayback pansermotorer. Behovet for udvidede produktionslokaler steg således stadig, og dermed også behovet for mere arbejdskraft til fælles glæde for VW og SS.

Heinkelwerke

Siden august 1942 var Heinkelwerke's erfaringer med KZ-fanger som arbejdskraft så "gode", at man efterhånden omstillede alle færdiggørelseshallen til "Häftlingsbetrieb". Heinkelwerke kunne hos SS "bestille" fanger af ønskede faggrupper, og behøvede derfor kun én "fri" tysk gruppefører for hver 10 fanger.

Heller ikke indkvarteringen voldte problemer. Det hedder herom:

"Häftlingene anbringes i virksomhedens omklædningsrum, som ligger i tilknytning til hallen, halvt under jorden. Her står fire senge ovenpå hinanden i rækker med snæver plads imellem. Forplejning, beklædning, sanitære forhold osv., inklusive bevogtning, påhviler SS, således at Heinkelwerke kun behøver at bekymre sig om arbejdsindsatsen. I hver hal indsættes SS-mænd, som den tekniske leder kan henvende sig til, hvis der opstår vanskeligheder."

Herom skriver Kaienburg: Alene det sprog, der her anvendes, forråder at "Die Herren" vidste besked om, hvordan "vanskeligheder" ville blive løst.

Daimler-Benz AG

Ligesom Heinkelwerke producerede Daimler-Benz AG fra og med 1941 næsten udelukkende for rustningsindustrien. Fortrinsvis indenfor tre specialer: flyvemaskinemotorer og lastbiler samt motorer til marinens hurtigbåde. Grundet de allieredes forstærkede luftbombardementer begyndte Daimler-Benz systematisk at forlægge al virksomhed under jorden i bjergværker, gamle grubegange, jernbane- og bil-tunneler.

Specielt i disse underjordiske omgivelser blev KZ-fangerne, der arbejdede her, udsat for umenneskelige forhold. 650 fanger var her gennem fem måneder indespærret i en grubegang, sovende på råddent strå, uden lægehjælp, bogstaveligt talt ædt op af lus, uden latrin, uden tilstrækkelig luftfornyelse og uden i de fem måneder at se dagens lys. Tallet på syge og døde var uhyggeligt.

Den tidligere KZ-fange, Dr. Schwartz, fortalte under KZ-processen i Rastatt, februar 1947, om de utrolige forhold i Haslach, blandt fangerne betegnet som "Helvedet i Haslach":

"Det er næsten umuligt at beskrive, hvordan der så ud i Haslach-Vulkan gruben. Aldrig er mennesker blevet behandlet sådan. Selv hunde ville de ansvarlige aldrig have behandlet, som de behandlede os".

Under opsyn af SS

IG Farben-Industrie og Werk Auschwitz

Blandt de mange tyske aktieselskaber, der under Anden Verdenskrig udnyttede KZ-fanger som tvangsarbejdere, er IG Farben sandsynligvis den mest berygtede. Dette skyldes ikke bare det store antal slavearbejdere – mindst 45.000 – og dermed det største antal KZ-tvangsarbejdere i et privat firma i Det Tredje Rige. Medvirkende til firmaets fortsatte vanry er skrækkens hovedsæde Auschwitz. Her hentede IG Farben nemlig hovedparten af sine slaver og satte dem ind i byggeriet af en enorm kemisk fabrik fem kilometer øst for lejren, samt i kulgruber i omegnen (kul er som bekendt et værdifuldt råstof i kemisk industri).

I fuld overensstemmelse med parolen "Vernichtung durch Arbeit" omkom mindst 27.000 fanger, enten på arbejdspladsen eller efter at være blevet returneret til lejren som "ubrugelige". Her blev de nemlig straks gasset med Zyklon B, et produkt der blev fremstillet af et af IG Farbens datterselskaber.

Siemens koncernen og KZ Ravensbrück

I 1942 havde Siemens totalt støvsuget Berlins arbejdsmarked for egnet kvindelig arbejdskraft til finmekanisk montage- og justerarbejde. Dette havde til resultat, at den videre udbygning af firmaets elektroniske produktion for specielt Luftwaffe gik totalt i stå.

Men også her vidste SS råd. I løbet af det følgende år forflyttede man 150 civile tyske fagfolk – mestre, kalkulatorer, kvindelige arbejdsledere m.m. – til Ravensbrück. Her førte de til krigens

slutning opsyn med 2000-2300 omhyggeligt udvalgte kvindelige KZ-fangers arbejde med spolevinding, vippekontakter, mikrofoner og måleinstrumenter. I døgndrift (12 timers skift) "blev gode arbejdsresultater opnået". Arbejdsledere og mestre gav til stadighed udtryk for deres forundring over den enorme produktivitet, som kunne presses ud af afkræftede, syge og underernærede kvinder "under disciplinært opsyn af SS..."

Hvordan kunne det gå så vidt?

Foranstående er kun enkelte eksempler på SS menneskehandel og kynisk henemførelse af parolen "Vernichtung durch Arbeit", samtidig med at skabe størst mulig profit til organisationen SS.

Hermann Kaienburg anslår i sine bøger, at mere end 700.000 KZ-fanger i tiden op til krigens slutning udførte tvangsarbejde i private virksomheder. Menneskelige slaver, retsløse, udsultede og mishandlede. Og han skriver videre:

"Der findes næppe et emne, der er blevet debatteret så længe og så ophidset, som spørgsmålet om, hvem der bår den egentlige skyld til de nazistiske forbrydelser. Medens på den ene side de overlevende fra koncentrationslejrene til stor del lægger skylden og medansvaret på den tyske befolkning, er ud-sagn som "Vi vidste ingenting" og "Ordre er ordre" blevet samme befolknings selvforsvar. Man dækkede sig under, at alene Hitler, Himmler og en snæver kreds omkring dem var ansvarlige.

Jo mere forskningen beskæftiger sig med nazi-tiden, des stærkere bliver dette påstående modbevist. Nazi-staten havde ikke kunnet blive så forførende magtfuld, havde det ikke været fordi den i forvaltning og andre samfundsfunktioner kunne bygge på en bred medvirken og et beredvilligt og loyalt medarbejde fra størstedelen af de underordnede. Gestapo og SD havde uden befolkningens hjælp ikke kunnet gennemføre deres stikker- og forfølgelsesaktivitet så effektivt, som tilfældet var. Heller ikke terroren i KZ-lejrene og masse mordet på jøderne havde været mulig uden bred tilslutning fra alle dem, der medvirkede.

Kilder: *Hermann Kaienburg: Die Wirtschaft der SS, Konzentrationslager und deutsche Wirtschaft, Vernichtung durch Arbeit.*

Bidrag til denne rubrik bedes sendt til
Peter Eigenbroth
Rolighedsvej 8a, 9690 Fjerritslev
mail: eig@fjerritslev.dk

90 år 3. januar
Niels Lund
Selandersvej 29
8920 Randers NV

5. februar
Karl Heinrich Nielsen
Holmelundsvej 11
2650 Hvidovre

4. marts
Poul Steensen
Vennetoftevej 5
Vallensbæk Strand

27. marts
Ursula Hintz
Bernadottegården 369
4000 Roskilde

27. marts
Otto Madsen
Henrik Nielsens Vej 43
4000 Roskilde

85 år 31. marts
Mogens Henrik Nielsen
Bernadotteparken 32
4000 Roskilde

- og en forsinket lykønskning til

Hack Kampmann
Strandpromenaden 42
8700 Horsens,
der fyldte 90 år 14. maj, og

Gunnar Dyrberg
Lillesøvej 3
2970 Hørsholm
der fyldte 90 år 12. november, samt

Arne Gunnar Brandt Andersen
Blomsterager 209
2980 Kokkedal
der blev 85 år 15. november.

I ni byer i Danmark findes et 4. Maj Kollegium, der med sit navn og sin tilstedeværelse er et markant monument for frihedskampens faldne.

I 1979 udgav Frihedsfonden en bog om de ni kollegier, skrevet af arkitekt og redaktør Hakon Stephensen. Med udgangspunkt i denne bog vil "Modstandskampen 1940-45" i de kommende numre fortælle om de enkelte kollegier.

Som optakt til denne serie bringes her uddrag af Hakon Stephensens indledning til bogen "Et krigsmonument – ni 4. Maj Kollegier".

Når man skal give en samlet fremstilling af 4. Maj Kollegierne, er det for eftertiden nødvendigt først at fortælle lidt om Frihedsfonden, der stod bag ved dette kollegie-byggeri, og når man skal fortælle om Frihedsfonden, er det nødvendigt at indlede med en oversigt over det humanitære arbejde, der blev gennemført illegalt i årene fra 1941-42 og til den tyske kapitulation i 1945.

Det var dengang ikke en samlet organisation, der stod bagved, men en lang række mere eller mindre lokalt ledede initiativer, som startede med at være finansieret gennem bidrag fra

Hakon Stephensen, 1900-1986, dansk arkitekt og redaktør. Hakon Stephensen var som arkitekt medarbejder hos Poul Henningsen (PH) 1923-27. Fra 1924 skrev han om arkitektur i Politiken og var endvidere redaktør af At Tænke Sig fra og med 1932. Stephensen var medlem af bladhusets chefredaktion 1946-62 og blandt kolleger og læsere kendt som en inspirerende arrangementsleder. Fra 1962 drev han et selvstændigt arkitekt- og konsulentfirma.

Hakon Stephensen sad i forretningsudvalget for Frihedsfonden og var med til at barsle idéen om 4. Maj Kollegierne.

den stedlige befolkning, men senere – stadig i illegal form – fik støtte af statsmidler, der på stiltfærdig vis blev ydet gennem Socialministeriet.

Som det vigtigste punkt i disse illegale organisationers "arbejdsprogram" var det absolutte krav om anonymitet og en tilrettelæggelse, der virkede – skal vi sige – så naturligt som muligt.

Selv om der blev arbejdet flittigt landet over hver eneste dag, var der meget lidt snak om dette. Som regel henstillede man ikke engang til de familier, som modtog hjælp, at opretholde tavshed. Det ville animere til snak. Netop den betroede hemmelighed er erfaringsmæssigt som bekendt en art of-fentliggørelse.

Som gennemgående idé var dette humanitære arbejde baseret på, at den tyske terror, der udøvedes af Gestapo og SS, med det formål at nedbryde den danske modstandsvilje, bedst lod sig pacificere ved at støtte de familier, der blev ramt af de tyske greb – at sprede håb, hvor terrorhandlingerne var sat ind for at fremkalde håbløshed.

Ved tilsyneladende tilfældige besøg i hjem, hvor fædre, mødre, sønner eller døtre var blevet arresteret af Gestapo, bistået af danske håndlangere, kunne man dels orientere sig om muligheden for at protestere mod arrestationernes "lovlighed", dels kunne man vejlede de tilbageværende i, hvordan de skulle forholde sig under eventuelle afhøringer, og dels kunne man, hvor det drejede sig om økonomisk eller praktisk bistand, træde til i det omfang, midlerne tillod. Til vejledningen hørte også oplysninger om omfanget af den hjælp, der kunne opnås på socialkontorerne.

Man må huske, at det drejede sig om vidt forskellige hjem. Gamle og unge, borgerligt velfunderede eller i stort omfang familier, hvor man havde klarret sig fra den ene dag til den anden og stod hjælpeløs i samme øjeblik, forsør-

geren blev fængslet eller myrdet. Det sidste hørte også til dagens orden.

De, der påtog sig den opgave at gå ud til de ramte hjem, var blevet pålagt aldrig at opgive navn eller oplysninger om, hvorfra de kom. Det krævede betydelige evner at røgte et sådant hverv. Selvfølgelig var der steder, hvor man straks ville have legitimation. Så lød aftalen på at trække sig tilbage, uanset behovet for hjælp. Der kunne fremkomme mærkelige situationer, måske skal jeg nævne et par eksempler, blot for at give et billede af arbejdsvilkårene.

En ung akademiker var knyttet til et sådant arbejde. Han kørte flittigt hver dag og havde netop evnen til at opnå kontakt uden at skulle stille med identitetskort. En dag var han ude hos en kone, hvor manden var blevet arresteret. Han havde afleveret nogle husholdningspenge, og de stod og snakkede sammen, da det buldrede på døren. Ingen kunne være i tvivl om, at det var Gestapo. Konen så forfærdet på sin anonyme gæst, men han smilede venligt og sagde:

- Tag det roligt og lad mig lukke op.

Udenfor stod som ventet et par overlegne herrer, der brøstigt krævede at komme til at tale med fru N.N. Den unge mand smilede endnu engang venligt forekommende og sagde:

- Kom indenfor, så skal jeg kalde.

- Tante, der er besøg til dig!

Og da hun kom ud i entreen, kysede han hende på kinden og sagde:

- Jeg må af sted, men kommer igen en anden dag.

Det gik alt sammen så hurtigt og naturligt, at d'herrer Gestapofolk ikke straks opfattede situationen, men et øjeblik efter sagde de:

- Hvem var han?

- Ham der, sagde konen, - det var min nevø.

- Hvad var han her for?

- For at hjælpe mig.
- Med hvad?
- Med at gå ned med skraldespan-

den. Så opgav de herrer videre efterforskning, og begyndte på forhøret, som ikke gav noget resultat. Husfaderen blev sendt til Frøslev og derfra til tysk koncentrationslejr, men kom lykkeligvis hjem igen i live. Hans kone kunne længe efter mindes det hjertelige kys, som studenten gav hende.

Selvfølgelig havde den illegale modstandskamp en kæmpe fordel i, at så godt som alle var hjælpsomme.

Jeg har lyst til at fortælle en lille tildragelse, som bekræfter det.

En ung kvinde var indlagt på en fødeklinik, hvor hun nu lige havde fået sit første barn. Der var gået bud til hendes forlovede om fødslen. Og sejrstolt gik han til klinikken sammen med en nær ven og arbejdskammerat. Han skulle vise sin førstefødte. Det var bestemt, at han og moderen skulle giftes i løbet af en månedstid, når hun var rask nok til at bestride et hjem. De havde set på lejlighed, men der var kun blevet råd til at indbetale et depositum, og med møbler var det så som så. – Det måtte komme efterhånden, sagde de.

Da de to mænd efter besøget gik ned ad Istedgade, blev de skudt bagfra af en maskingeværsalve. Det var en hævnakt, fordi en tysk underofficer var blevet dræbt dagen før ude ved hjørnet af Enghaveplads. Man påstod senere, at han var blevet skudt af en af sine egne, men det kommer sådan set ikke sagen ved. Det afgørende er, at de to mænd intet havde med affæren at gøre, men de lå døde på fortovet.

Nu skulle man ikke påstå, at der manglede orden i tingene. En time efter mødte en tysk udsending på fødeklinikken for at meddele den kvindelige patient, at barnefaderen var død, så hun skulle ikke forvente flere besøg, og det ville være uklogt at foretage yderligere efterforskning.

Det var situationen, da en illegal forsorgsinstitution fik kendskab til affæren, som havde været nævnt med tre tvangsindlagte linier i aviserne. Man foranledigede et besøg hos mor og barn og fik nøje oplysninger om hendes fortvivlede stilling.

Da "undersøgeren" kom hjem, besluttede man at gøre en ekstra indsats. Huslejen for den nye lejlighed blev betalt, og der blev udarbejdet en plan over, hvad der skulle bruges af møbler.

Derefter henvendte man sig diskret til en række københavnske laugssnedkere, som lige havde holdt deres årlige udstilling. Man sendte hver enkelt af dem et aftryk af lejlighedsplanen og foreslog de pågældende at levere et nærmere angivet møbel, og ingen sagde nej! Da mor og barn kom fra klinikken, flyttede de ind i en færdigt udstyret lejlighed udelukkende med mestermøbler, og der var sørget for, at socialkontoret ydede en enkehjælp.

Det var kun et par enkelte tilfælde, et par hverdagshistorier fra den våbenløse kamp.

Der kunne skrives mange, mange tykke bind med lignende skildringer fra hele landet, men her er der kun taget et par enkelte frem for at give et lille indtryk af, hvordan den humanitære del af frihedskampen formede sig under den tyske besættelse af Danmark.

Monumenter eller kollegier?

Næppe var Frihedsfonden blevet dannet med den udtrykkelige baggrund at skulle hjælpe frihedskampens ofre, før det strømmede ind med forslag om, at der af Fondens midler også blev ydet bidrag til at rejse mindesmærker for frihedskampens faldne. Overalt var der trang til at markere jubelen, og mange fantasifulde hjerner udklækkede store planer af meget forskellig karakter.

Der var projekter, der drejede sig om frihedstårne, hvor eftertiden kunne tage op til toppen og se ud over det dejlige land, og der var omvendt folk, der ville grave dybe brønde, hvor friske kilder skulle strømme op som springvand.

Der var forslag om at rejse skulpturer, både af fremragende kunstnere og mindre fremragende, de sidste forslag var undertiden af dimensioner som overmenneskelige kranseskager til konfirmationsfester.

Men alle skulle bruge penge, og derfor anmodede man Frihedsfonden om at yde sin del – der var for øvrigt også et forslag om at genoptage den gamle tanke, der gik ud på at rejse et søjleagtigt vartegn ved indsejlingen til Københavns havn. Jeg tillod mig spagfærdigt at spørge, om det skulle stå som minde om de tyske troppeskibes ankomst, da de kom med slukkede lanterner den 9. april 1940.

Nå, der er ingen grund til at gå dybere ind i alle disse smukke, men urea-

listiske henvendelser. Frihedsfonden sagde nej, det lå uden for dens beføjelser at rejse mindesmærker – og dog!

Efterhånden som henvendelserne blev mere og mere omfattende, og det viste sig, at Frihedsfonden ville få store midler til rådighed, meldte der sig en fornemmelse af, at man måske ikke burde være negativ over for "monumenttanken", men finde en løsning, som var i overensstemmelse med Fondens formål.

Det næste trin var tanken om at investere en del af Frihedsfondens midler i bygninger, der varigt kunne være frihedskampens ofre eller efterladte til gavn.

På det tidspunkt – det må have været i 1947 – bestod forretningsudvalget af grosserer P.M. Daell (formand), og dernæst overlæge Ole Bang, Randers, fru Vibeke Ege, konsul Sigurd Müller, Aalborg, kontorchef Frederik Rothe, biskop Hans Øllgaard, Odense, og chefredaktør Hakon Stephensen.

Selv om det var bestyrelsen på 21 medlemmer, der havde den besluttende myndighed i alle større anliggender, så havde denne dog på forhånd overdraget forretningsudvalget den daglige drift, også økonomisk set, samt planlægningen af eventuelt nyt initiativ.

Sådan var det. –

Nu bliver jeg nødt til at indføje nogle helt personlige erindringer.

Boliger for enker

– eller for unge...

En eftermiddag – det må have været i september-oktober måned 1946 – blev jeg ringet op på Politikens redaktion af Frederik Rothe, der bad mig om at møde ham til en kop eftermiddagskaffe på Glyptotekskafeen i Stormgade, hvortil han mente, der måtte være lige langt for os begge. Jeg lovede at komme, og da vi havde fået kaffen på bordet, foreslog Rothe højtidsfuldt, at vi to måtte tage os sammen og stille et konkret forslag til Fondens eventuelle byggeplaner. Så begyndte vi at diskutere. Jeg tænkte mig først noget i retning af, at man skulle bygge boliger til enker. Erfaringsmæssigt havde vi store vanskeligheder, fordi adskillige af de dårligst stillede havde ringe boligforhold. Men Rothe havde ret, når han sagde, at det ville være tåbeligt at samle disse tilfælde på ét sted, og jeg bøjede mig for logikken. Så kom han med idéen om, at byggeriet skulle være til gavn

for unge mennesker. Meget patetisk fremhævede han, at det var ungdommen, der havde båret frihedskampen. Her var vi måske knapt så enige. Det var svært at sætte aldersgrænser, men på den anden side lød det kønt, og dermed var vi i fuld gang med at drøfte formerne for byggeri for ungdommen.

Det var måske ikke særlig opfindsomt, når vi endte med tanken om at bygge et ungdomskollegium i København. Rothe sagde: "Et studenterkollegium." Jeg sagde: "Et kollegium for alle unge, der søger uddannelse."

Da jeg havde givet mig i første omgang, gav Rothe sig i anden.

Og med denne plan gik vi så videre til resten af forretningsudvalget.

(Fortsættes i næste nummer)

Mindeplade for Thorkild Dige

Den 17. september blev der på 4. Maj Kollegiet på Frederiksberg afsløret en mindeplade for tidligere kontorchef i Frihedsfonden, Thorkild Dige.

Thorkild Dige blev arresteret af SS den 29. august 1943, men blev efter forhør igennem seks uger løsladt igen og flygtede derefter til Sverige. Efter krigen blev Thorkild Dige kontorchef for Frihedsfonden, og han var primus motor i indsamlingen af midler til Fonden gennem store arrangementer i årene 1945-55. Det blev til op mod 30 millioner kroner, der bl.a. blev et godt fundament ved etableringen af landets ni 4. Maj Kollegier, men som også lagde grundstammen til den brede støtte,

som Frihedsfonden har ydet, bl.a. til enker og børn efter frihedskæmpere. Fonden havde kontor på Kollegiet på Frederiksberg, hvor Dige samtidig var viceefor og dermed havde god kontakt til kollegiets beboere.

Det var Thorkild Diges datter, speciallæge Ulla Dige Campbell, der afslørede mindepladen, og hun konstaterede, at det var den stolteste dag i hendes liv, og hun glædede sig over, at hendes far hermed fik en synlig anerkendelse for sit store arbejde og sit menneskelige engagement for frihedskampens ofre.

Eig

85 år

Lørdag den 31. marts fylder Sjællandsafdelingens formand, tidligere kz-fange Mogens Henrik Nielsen, 85 år.

Alle i Sjællandsafdelingen kender Mogens Henrik. Denne afholdte, venlige og imødekommende person, for hvem arbejdet for og med de tidligere modstandsfolk og fanger betyder rigtig meget.

Mogens Henrik har været Sjællandsafdelingens formand i snart 20 år. Her har han videreført afdelingens traditioner med en grundlovsfest og en generalforsamling for alle afdelingens medlemmer én gang om året, ligesom han har hjulpet mange af medlemmerne med erstatningssager, enkeerstatninger, en god lille snak, hvis et af medlemmerne har mistet en nærtstående, medicinregninger og andet samarbejde med Arbejdsskade styrelsen. Mogens Henrik har i mange år haft et rigtig godt og nært samarbejde med Arbejdsskade styrelsen, som også bliver inviteret med til de årlige arrangementer i foreningen.

Som noget nyt begyndte Sjællandsafdelingen for ca. 10 år siden at arrangere og gennemføre rejser – primært til Tyskland – hvor mange tilfredse deltagere har besøgt tidligere kz-lejre og andre steder, der har relation til 2. Verdenskrig. Mogens Henrik har været med på alle ture undtagen en – da var

han syg. Han stiller store krav til gennemførelsen af de rejser, afdelingen står for, og det betyder meget for ham, at de tidligere fanger, krigssejlere og modstandsfolk deltager på rejserne. I forbindelse med Landsforeningens nedlæggelse for få år siden var Mogens Henrik en vigtig og god sparringspartner i de grupper, der var nedsat i denne anledning.

Mogens Henrik har ligeledes i mange år været formand for bestyrelsen for Bernadottegården i Roskilde. Ved hans ledelse fik Bernadottegården en række

gode og rolige år med et godt samarbejde til såvel de tidligere fanger som til Roskilde Kommune. Mogens Henrik var formand indtil bestyrelserne blev afskaffet og styret fuldt ud blev overtaget af Roskilde Kommune.

Arbejdet i de to foreninger er, og har været, Mogens Henriks "hjerdebørn", og for dette arbejde fik han stor anerkendelse og blev for ca. 10 år siden dekoreret med Ridderkorset.

Vi ønsker Mogens Henrik hjertelig tillykke med den halvrunde dag.

Eig

Deporteret som politimand

Af Karl Nielsen

Den 17. marts 1944 blev jeg ansat som reservepolitibetjent – under besættelsen blev der ansat flere tusinde reservebetjente, der skulle dække behovet for styrkelse af byernes beredskab og til jernbane- og kystbevogtning.

Denne dag mødte jeg på den midlertidige politiskole på Kocksvej på Frederiksberg, og jeg blev indkvarteret på politikasernen i Klerkegade, der under besættelsen var base for flere politideling, der dels virkede rundt på stationerne, dels ved DSB's remiser for at beskytte de store damplokomotiver mod sabotage, og på Amalienborg (hvor politiet jo nu havde den fulde vagt efter at militæret og derunder livgarden blev interneret den 29. august 1943) og naturligvis som udrykningsberedskab. Jeg fik tjenestested på station 2, Antonigades politistation.

Det blev en hed sommer, såvel vejrmæssigt som politimæssigt, jeg var med til flere små uroligheder, idet vi dog skulle tilkalde "Gernersgade-vagten" såfremt tyske soldater var indblandet i nogen form for uorden. Denne vagt bestod af halvt tysk militærpoliti og halvt dansk politi, og de havde til huse i Nyboders gamle hovedvagt i Gernersgade. Når der var uroligheder, var det mange gange på Vesterbro (Istedgade) eller på Nørrebro, at det skete – der var dengang et slogan, der lød "Istedgade overgiver sig aldrig", og her var det nok ikke så meget politiet, men tyskerne der tænkes på.

Særlig hedt blev det omkring 1. juli under den store landsomfattende folkestrejke. Vi kørte en 6-mandspatrulje fra st. 2 rundt i indre by og på Vesterbro for at observere, da vi på et tidspunkt blev kaldt til Nørrebrogade ved Fælledvej, hvor der var store demonstrationer vendt mod den tyskervenlige ejer af varehuset Bulldog på hjørnet af Ravnsborggade og Nørrebrogade. Store politistyrker havde afspærret det meste af området – der var af demonstranterne etableret vejspærring ved hjælp af affald, brædder, gamle møbler og brosten tværs over Nørrebrogade ved Stengade.

Vi seks mand var inde i varehuset for at se, om der var gemt mistænkelige ting. Vi fandt udover et stort varelager

ikke noget, hvorefter vi indgik i styrkerne på gaden.

Der var mindre uro tværs hen over vejspærringen, enkelte brosten blev kastet og der blev affyret et mindre antal pistolskud. En demonstrant blev lettere såret og kørtes bort i ambulance. Diskussionen mellem politiledelsen og demonstranterne udmundede i, at demonstranterne lovede at blive væk fra Bulldog, hvis blot politiet ville trække sig tilbage. Sådan blev det, hvorefter politilederen af demonstranterne blev båret i "guldstol" tilbage til Fælledvejens politistation, hvortil så også politistyrken trak sig og tog opstilling i gården bag stationen.

Da vi havde stået her i 10-12 minutter, blev vi vidne til, at røgen væltede op fra varehuset Bulldog, der nedbrændte totalt, og ikke senere blev genopbygget. Gennem sommeren 1944 havde der i hovedstaden cirkuleret posters og løbesedler med teksten "Bulldog er Nazist".

19. september

Jeg fortsatte sommeren gennem hovedsageligt med fast tjeneste på st. 2, og her var jeg da også den 19. september 1944, da alt tjenstgørende politipersonale blev arresteret af tysk militær.

19. september 1944 kl. 11 blev der blæst luftalarm i hele hovedstadsområdet – jeg var i station 2's vagtlokale efter lige at have meldt ind efter patruljering på Kongens Nytorv. Lidt over kl. 11 vrimlede det lige med ét af tysk militær, der hurtigt besatte stationen, beordrede "hænderne op", hvorefter vi blev afvæbnede. Kort tid efter kørte flere militær-lastvogne op foran stationen, hvorefter vi alle blev gennet op at stå på lastbilernes åbne lad, og bilerne begyndte bortkørsel fra stationen. Jeg mindes endnu ved bortkørslen fra stationen, at personalet i blomsterforretningen i Kr. Bernikowsgade udfor Antonigade stod grædende i forretningsdøren, da vi passerede.

Vi blev kørt stående på det åbne lad over Kongens Nytorv gennem Bredgade til frihavnen bag Langelinie. Her skete en optælling, og de, der var fyldt 55 år, blev løsladt – vi andre blev jaget

ned i kældrene under den høje langeliniepromenade, hvor vi så sad til sent eftermiddag, da vi blev ført ud på Langelinie kajen, hvor vi kom ombord og under dæk på troppetransportskibet Cometa, der lå ved kaj her. Ved midnatstid fornemmede vi, at vi afsejlede, uden at vi dog havde nogen fornemmelse om hvortil.

Næste formiddag kom vi holdvis op på dæk for at få lys og frisk luft, og vi så da, at vi var på det åbne hav. Vi kom igen under dæk, indtil vi sent eftermiddag lagde til kaj i nærheden af Lübeck – vi førtes fra borde til jernbanestationen, hvor vi med 50 mand i hver kom ombord i kreaturvogne, der var indrettet på samme måde, som når der fragtedes kvæg.

På perronerne var der mange tyske Røde Kors søstre med læskedrikke, men de var der kun for at betjene de tyske soldater. Efter et par timers kørsel kom vi til vores foreløbige bestemmelsessted – det viste sig, at vi var kommet til koncentrationslejren Neuengamme.

Vi kunne straks konstatere, at vi måtte se frem til en barsk og anderledes tilværelse – på jernbaneplassen og langs ruten til lejren stod SS-soldater med hunde og maskinpistoler. Vi blev ført til vaskerum, hvor vi måtte aflevere vores uniformer, hvorefter vi fik udleveret brugt tøj, der havde tilhørt tidligere fanger, der nu ikke eksisterede mere, det var ikke tøj, der passede til høje danske politifolk, så de fleste af os så højst aparte ud.

Vi blev ført til den barak, hvor vi skulle opholde os, det viste sig, at der kun var liggeplads til halvdelen af os, så vi måtte være 2 mand om hver seng. Vi arbejdede ikke i lejren, men måtte stille flere gange om dagen på appelpladsen til optælling – her lærte vi hurtigt at tie, at rette ind og at efterkomme kommandoerne "mützen auf und ab". Vi fornemmede snart, at vi skulle videre herfra, og efter ca. 10 dages ophold fik vi igen vore uniformer – vi blev ført til stationspladsen og kom ombord i kreaturvogne med 50 mand i hver.

Da vi kørte kunne vi tydeligt se, at vi kørte sydpå ned gennem Tyskland, og

efter 44 timers kørsel uden at have været uden for vognen kom vi til vores nye bestemmelsessted.

Buchenwald

Det viste sig, at vi var havnet i koncentrationslejren Buchenwald, der var beliggende få kilometer fra byen Weimar.

Vi blev igen ført til bad og aflusning, og vi måtte aflevere tøj og uniformer, hvorefter vi fik udleveret groft blåstribet KZ-fangetøj. Vi blev anbragt under elendige forhold – min plads i barak 63 var sammen med 4 kolleger fra station 2 på en 145 cm. bred "hylde", hvor der således var 29 cm. soveplads til hver – det var fornuftigt, om man kunne være enige om at vende sig samtidig.

Kort tid efter vor ankomst til lejren blev vi udsat for en veritabel loppeplage. Vores tyske barakformand, der også var fange, organiserede sprøjtevæske, der var så effektiv, at jeg kort tid efter "behandlingen" kunne tage 32 døde eller halvdøde lopper i mit undertøj.

Ligesom i den tidligere lejr måtte vi også her stille til langvarige ophold om morgenen og om aftenen på pladsen udenfor barakken for kontrol og optælling. Om aftenen var appellerne mange gange meget gribende, idet vores tillidsmand næsten hver dag måtte meddele os dødsfald om en, nogle gange om to kolleger. Jeg tror ikke, at nogen politifolk har sunget salmen "Altid frejdig" så ofte, som vi gjorde i Buchenwald. Jeg havde ofte en snak med en 38-årig kollega fra Aalborg, der lå på vores nabohylde – han var tilsyneladende en stor og sund mand, tidligere danmarksmester i brydning – han var en af de første, der døde af en eller anden infektion.

Lige udenfor lejrens hovedindgang lå (eller havde ligget) en stor værkstedsby, hvor fangerne tidligere var beskæftiget med at lave reservedele til krigsindustrien. Denne værkstedsby var kort før vores ankomst blevet ødelagt ved kraftige allierede luftbombardementer. Her arbejdede vi med oprydning, så længe vi var i lejren.

Stamlejr IV B

Kort tid inden jul 1944 blev vi ved den svenske greve Folke Bernadottes mellemkomst overført til krigsfangelejr – Stamlejr IV B – beliggende i nærheden af Elben ved byen Torgau. I denne lejr havde jeg fangenummer 310.274.

Kriegsgefangenenpost
Corrispondenza dei prigionieri di guerra

Italia Settentrionale Norditalia
Meridionale Suditalia
Gemeinsame Post für alle Lager
Nichtzustellendes streichen

Postkarte Cartolina postale
19 MAR 1945
GEBÜHRENFREI

Herr Alfred Nielsen
Aalborg
Ladegaardsgade 14
Danmark

Absenders: Mittente
Vor- und Zuname: Karl Heinrich Nielsen
Gefangenennummer: 310274/1513
Lager-Bezeichnung: siehe Rückseite
Deutschland (Germania)

Empfangsort: Aalborg
Straße: Ladegaardsgade 14
Landesteil: Dänemark

Kriegsgefangenenpost
Corrispondenza dei prigionieri di guerra

Antwort-Postkarte Cartolina postale di risposta
An den Kriegsgefangenen Al prigioniero di guerra

Karl Heinrich Nielsen
GEBÜHRENFREI! Franco di porto!

Absenders: Mittente
Vor- und Zuname: Alfred Nielsen
Ort: Aalborg
Straße: Ladegaardsgade 14
Landesteil: Danmark

Gefangenennummer: 310274
Lager-Bezeichnung: M. Stammlager IV D Torgau / Elbe
Arbeits-Kommando-Nr.:
Deutschland (Germania)

Retur
Aalborg

Det vigtige er et STATSELEGRAM PAA FESTBLANKE!

Der var restriktive regler om korrespondance med dem derhjemme...

Det skulle vise sig at være en betydelig lettelse, idet krigsfangelejr sorterede under og bevogtedes af værne magten, ligesom det så ud til, at internationale konventioner fungerede, i modsætning til koncentrationslejre, hvoraf nogle var og også blev kaldt dødslejre, de sorterede under og administreredes af SS-soldater, der ikke havde andre regler, end dem som de fik fra Hitler og Himmler.

Vi var på en måde heldige som uniformeret korps at komme i krigsfangelejr, idet vi på denne måde fik den beskyttelse, som Geneve-konventionen kunne give os. Denne konvention kom først efter krigen i 1949 til at omfatte alle civile fanger i fængsler og lejre.

Indkvarteringen var ikke noget at prale af, barakkerne var totalt tomme – vi sov på gulvet på nogle tynde halm-sække, og belysning var der heller ikke,

omkring julen 1944 måtte vi lægge os til ro ved mørkets frembrud. Betagende ved denne tid var i nogle dage at høre danske julesalmer, det var en kollega fra Københavns politiorkester, der på en eller anden måde havde sin trompet med på hele turen.

Vi blev i denne "stamlejr" indtil kort tid efter nytår, da vi ca. 100 mand blev udtaget til arbejdstjeneste. Turen fra krigsfangelejren til vores nye bestemmelsessted skete for første gang ikke i kreaturvogn, men i personmotorvogn, hvor der oven i købet var kakkelovn til opvarmning, og det var vel meget rimeligt, thi det var netop jernbanen, vi skulle arbejde for.

Vi kom til stationsbyen Jessen, hvor vi blev indkvarteret på førstesalen i en værkstedsbygning, hvor der var snedkeri i stuen. Der så her ud til at være meget gode forhold, en af de første glæ-

delige ting vi erfarede var, at hver mand fik sin egen seng. Noget andet det var vagtmandskabet, det var værnemagts-soldater, der var syge eller var blevet såret ved fronten og nu havde fået denne tjeneste som en slags rekreation, så de havde slet ikke travlt med at blive raske igen. Vi havde ingen problemer med disse soldater.

Det var jo en arbejdslejr, og vi arbejdede foreløbigt i januar måned på jernbanestrækningen mellem Jessen og Wittenberg med kontrol og fastspænding af svelleboltene. Januar måned 1945 var en rigtig kold måned med hårde frostgrader, der gjorde det til en barsk omgang at arbejde på de åbne banestrækninger. Der var mange blandt kollegerne, der her midt i januar måned ikke var alt for mætte når dagen var forbi – de fleste havde jo netop lige førend vi skulle forlade Buchenwald givet alt eller det meste af deres Røde Kors pakke til de norske studenter, der på det tidspunkt kom retur lettere udhungret fra en arbejdslejr under Buchenwald.

Der var et meget stort antal norske studenter i de tyske lejre, og de var særlig hårdt ramt, idet Quisling-regimet i Norge havde forbudt Norsk Røde Kors at sende pakker til studenterne, idet som der blev sagt, der skulle ikke sendes fødevarerhjælp til disse landsforræddere. Dansk Røde Kors havde derefter overtaget "fadderskabet", og sendte derefter fødevarerpakker til de norske studenter i de tyske kz-lejre.

Det forårsagede også, at jeg under arbejdet på den åbne banestrækning sammen med en kollega gik fra banelinien ud på marken og åbnede en til sneet og frossen roekule, hvor vi hver tog to kålrabi, som vi skjulte under det yderste tøj, hvorefter vi gik tilbage. Baneformanden havde observeret, hvad vi gjorde, så han gik ud for at se, om vi havde lukket kulen ordentlig for frosten – da han kom tilbage så vi, at han også havde forsynet sig.

Omkring den første februar blev der sendt bud efter os til andet arbejde – vi skulle danne en slags udrykningshold, der skulle rundt og reparere skinner og banelegemer på de strækninger, der var blevet bombet af de allierede. Vi blev hentet somme tider midt om natten for at blive kørt direkte til bombede steder, vi var således bl.a. i Merdeburg med Leunawerke, Halle, Magdeburg og Leipzig. Sidsnævnte sted arbejdede vi i 14 dage, idet vi startede ca. 10 km.

udenfor byen, hvorefter vi arbejdede os indefter og sluttede på Leipzig hovedbanegård.

På disse arbejder var vi under ledelse og vejledning af en civil tysk baneformand, ligesom der var en enkelt værnemagts-soldat med "for at passe på os". Det havde været ganske let at flygte, men hvor pokker skulle vi tage hen? Arbejdede det var så meget sagt – vi arbejdede ofte sammen med britiske soldater fra andre arbejdslejre – der blev dengang sagt, at en brites arbejdsindsats her var 5%, medens en danskers var 20%. Da der var gået et stykke tid, så var det danske tal på linie med det britiske.

Under vort ophold i Jessen var der på et tidspunkt ved at opstå en alvorlig situation, idet nogle i systemet mente, at vi da kunne bruges til at grave skyttegrave om søndagen, når vi ikke var på jernbanen. Det var meget forståeligt – de russiske styrker nærmede sig, så man havde brug for hvad arbejdskraft de kunne få. Men der satte vores gode tillidsfolk hælene i og gjorde gældende, at det ville være en alvorlig overtrædelse af konventionerne. Der gik nogle hektiske timer med diskussioner mellem tyske myndigheder, og slutningen på det blev heldigvis, at de ikke ville tvinge os til dette arbejde.

I begyndelsen af marts måned, da vi i Jessen meget tydelig hørte kanontordenen fra østfronten, da begyndte rygterne om, at vi snart skulle evakueres af de hvide busser. Rygterne fik næring fra de danske chauffører på Røde Kors lastbilerne, der nu efterhånden havde fundet vej med pakker hjemmefra.

Og endelig påskemorgen holdt udenfor lejren en kolonne svenske Røde Kors busser og forsyningsvogne, der skulle transportere os nordpå

Da vi startede kørslen mod nord, da var det første, der skete, at vi i bussen fik udleveret en HOF-pilsner, og den bekom os godt. I det hele taget kunne vi mærke, at vi nu var kommet under svensk Røde Kors' omsorg. Der var en tysk tjenestemand med som vagt og vejviser, og det var tydeligt, at han viste respekt for Bernadottes Røde Kors-folk.

De svenske køretøjer var benzindrevne, så de klarede den lange tur med vejspærringer og omkørsler uden problemer. Vi kørte til Neuengamme, hvor vi blev indkvarteret i en afdeling, der nu fuldstændig sorterede under den svenske greve.

Vi var kun i Neuengamme nogle få dage, inden vi i hvide danske generatortbusser blev overført til Frøslev-lejren, og her var den store forandring, at vi nu kunne nyde sund dansk mad, idet køkkenet her blev ledet af kvinder fra D.K.B. - Danske Kvinders Beredskab – vi kunne glemme alt om kålrabisuppe.

Den 21. april blev vi i tog overført (frigivet) til Sverige, hvor vi efter at være blevet fuldstændig nyekviperet blev transporteret til en flygtningelejr i Rønneby. Her var vi så lige indtil befrielsen, og vi fik hjemtransport den 7. maj, hvor turen sluttede på Københavns Hovedbanegård. Der stod ikke dengang psykologer eller andre lægelige fagfolk parate til at modtage de af kollegerne, der havde pådraget sig traumer og andre lidelser under opholdet i de tyske lejre.

Kort tid efter befrielsen den 4. maj 1945 kom politiet igen i gang med arbejdet.

Efter at jeg havde fået syet nye uniformer, påbegyndte jeg igen tjeneste på Antonigades politistation, der havde måttet gennemgå en kraftig reovering efter tyskernes og Hipo's hærgen. Tjenesten var nu mest patruljering i den indre by omkring Strøget fra Amagertorv til Kongens Nytorv, og i øvrigt andre små opgaver, som at følge Den kgl. Livgarde fra kasernen i Gothersgade til Amalienborg – jeg var med den dag, da politiet blev afløst af livgarden.

I slutningen af året blev jeg beordret til at forrette tjeneste på politigården, hvor jeg skulle hjælpe til med at genoprette nogle kartoteker (landsarbejds-kartoteket), som tyskerne og deres danske håndlangere havde ødelagt eller kasseret under deres besættelse af politigården. I fire måneder i 1947 var jeg afgivet til flygtningebevogtningens kontor på Forchhammersvej i Aalborg (der var på et vist tidspunkt efter krigen 300.000 tyske flygtninge i lejre her i landet), i øvrigt fortsatte jeg på politigården indtil foråret 1948.

Da jeg på det tidspunkt jo endnu ikke havde fået en grundlæggende politiuddannelse, så skulle jeg på skole og ud på en politistation for at lære rigtigt politiarbejde. Da jeg selv fik lov at ønske nyt tjenestested, så valgte jeg at komme til det, der dengang hed Københavns amts nordre Birk, hvor jeg så senere fik tjenestested på Lyngby politistation. Den 1. april 1947 blev jeg fastansat som politibetjent.

1147
M H Nielsen
Bernadotteparken 32
4000 Roskilde

ADRESSELISTE

ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Odense afd.: Fmd.: Alfred Andersen,
Bregnevej 7, 5220 Odense SØ,
tlf. 66 11 58 69.

Omegnsafdelingen:

Sydkajen 4.1.th, 3600 Frederikssund,
tlf. 47 53 02 48.
Fmd.: Eigil Skov Jørgensen.

Sjællands afd.:

Fmd.: Mogens Henrik Nielsen,
Bernadotteparken 32, 4000 Roskilde,
tlf. 46 75 77 13.
Kass.: Kirsten Kurland
Digevej 3, 2680 Solrød Strand,
tlf. 56 14 36 53.

Jysk afd.: Konstitueret formand:

Robert Jensen, Østergade 25, Taulov,
7000 Fredericia, tlf. 75562335
Kass.: Birgit Lund, Skovparken 76 B,
6000 Kolding, tlf. 75 53 73 53.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethesvej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, tlf. 46 40 50 87.
Giro: 87 446 867.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Jørn Jensen, Glentemosen 5, lejl. 103,
2605 Brøndby, tlf. 43 96 35 18.
Kass.: Sallé Fischermann,
Toftekærsvvej 28 C, 2820 Gentofte,
tlf. 39 65 89 90.

GESTAPOFANGERNE RANDERS

Fmd.: Ebba Hjortshøj, tlf. 86 42 77 29
Hermann Stillingsvej 17, 8930 Randers NØ.
Kass.: Marion Jensen, Møllevangen 6,
9560 Hadsund, tlf. 20 22 59 54.

HANNOVER-STÖCKEN

Henv.: Erik Tanne, Farum St. Torv 29, 1. th.,
3520 Farum, tlf. 44 95 87 35.

HORSERØD STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Anton Nielsen,
Møllevej 17, 3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69.
Kass.: Hanna Kirkegaard,
Jesper Brockmandsgade 2, 2200 København N.
Tlf. 22 12 49 25.

LANDSFORENINGEN AF KZ-FANGER FRA NEUENGAMME - VENNEKREDSSEN

Fmd.: Helle Sørensen, Borgervænget 92, 2 th.,
2100 København Ø, tlf. 59 18 66 89 - 20 45 19 29
Kass.: Gitte Sundahl, Søkildevvej 3,
5970 Æreskøbing, tlf. 62 52 21 50

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN DK

Fmd.: Astrid Danielsen, Brejningevej 9,
5700 Svendborg, tlf. 63 21 04 64
astriddanielsen@hotmail.com
www.sachsenhausen.dk

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann,
Gl. Vartov Vej 29, 2. tv.,
2900 Hellerup, tlf. 39 62 83 55.
Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads 2,
1631 Kbh. V, tlf. 35 37 11 21

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Formand: Martin Frøland, Ellemosevej 107,
2900 Hellerup, tlf. 39 68 15 25
Kasserer: Poul Brandt, Engbovej 104,
2610 Rødovre, tlf. 36 41 33 24

FRIHEDSKAMPENS VETERANER

Henvendelse kan ske til
Eigil Skov Jørgensen (Foss),
tlf. 47 53 02 48 eller
Bent Nielsen,
Wiedergården 46, 1, 2791 Dragør
tlf. 32 53 07 16.

HOLGER DANSKE -KLUBBEN

Fmd.: Jørgen H. Barfod
Ved Fortunen 10 A -2800 Lyngby
Sekr. "Foss", E. Skov Jørgensen
Tlf. 47 53 02 48 e-mail: foss@privat.dk

DANSKE VETERANER 1940-45

Formand Erik Kragelund,
nysejler@webspeed.dk
Sekretær Max Roe, maxroe_sen@msn.com

FRIHEDSKAMPENS FREDNINGS- OG MINDEFOND

Amaliegade 18, 1256 København K,
tlf. 33 40 10 10
Fmd.: Chr. Eugen-Olsen
Sekretær: Jens Ege, N. Jespersens Vej 10,
2000 Frederiksberg, tlf. 38 33 52 08
Ansøgninger om støtte fra fonden kan rettes til
ovenstående adresse.
Bidrag til fondens arbejde kan sendes til
fondens konto i Spar Nord Bank
reg.nr. 9061 konto nr. 4569856065

ARBEJDSKADESTYRELSEN

Sankt Kjelds Plads 11, Postboks 3000,
2100 Kbh. Ø, tlf. 72 20 60 00, fax 72 20 60 20.

AMICALE INTERNATIONALE DE NEUENGAMME (AIN)

Vicepræsident Ernst Nielsen,
Sofielunden 14, 2600 Glostrup.

FÉDÉRATION INTERNATIONALE DES RÉSISTANTS, DANMARK (FIR)

Formand: Allan Christiansen, Ibsvej 94,
2880 Bagsværd, tlf. 44 98 48 24.
Kasserer: Bodil Enoch,
Brøndbyøster Torv 51, 5. th. 2605 Brøndby,
tlf. 36 75 45 94.

BERNADOTTEGÅRDEN

Bernadottegården 94, 9560 Hadsund,
tlf. 97 11 46 66.

BERNADOTTEGÅRDEN

H.H. Kochsvej 4, Himmelev, 4000 Roskilde,
tlf. 46 31 60 00.

MINDELUNDEN RYVANGEN

Tuborgvej 33, 2900 Hellerup, tlf. 39 62 14 67.

BANGSBO MUSEUM

9900 Frederikshavn, tlf. 98 42 31 11.

FRIHEDSMUSEET

Churchillparken 7, 1263 København,
tlf. 33 13 77 14.

MUSEET FOR FRØSLEVLEJREN

Lejrvejen 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57.

MUSEET PÅ KOLDINGHUS

Postboks 91, 6000 Kolding, tlf. 76 33 81 99.
Åbent kl. 10-17.

HORSERØDLEJRENS MUSEUM

Esrumvej 367, 3000 Helsingør, tlf. 72 55 20 47.
Åbent søndag, tirsdag og torsdag kl. 11-15.

BESÆTTELSESMUSEET I ÅRHUS 1940-45

Mathilde Fibigers Have 2 (v / Domkirken)
8000 Århus C, tlf. 86 18 42 77, fax 86 18 42 83.
Fond reg. nr.: 12844.

HISTORISK SAMLING

FRA BESÆTTELSESTIDEN,
Niels Bohrs Alle 9, 6700 Esbjerg.
Åbent tirsdag kl. 10-12 og torsdag kl. 10-18.

ODENSE HISTORIE 1940-45

Brandts Passage 15.1.tv
5000 Odense C, tlf. 66 19 40 45.
Åbent d.1.lørdag i måneden kl.13-16

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: 4. Maj-huset, Gennem Landet 80 A,
8592 Anholt.
Kan lejes ved henvendelse til
Anders Rytter, tlf. 40 97 96 84